

חידושי סוגיות

בגדר היתר מלאכת אוכל נפש ביו"ט

יבאר מח' ב"ש וב"ה אי הותרה שלא לצורך, דאיפליגו אי "אך אשר יאכל לכל נפש גו" הוי גילוי מילתא שלא היתה מלאכה זו בכלל האיסור או שהוא טעם להתיירה מאיסור / יבאר סברות מח' רש"י ותוס' אי לב"ה בעי מה"ת צורך קצת עכ"פ / יקשה דדברי רבינו הזקן בזה דלא כמאן, ויסיק שיטה מחודשת אליבא דתוס' דאף לב"ה היתה מלאכת או"נ בכלל האיסור ונחלקו אי דהוי' היא או שהותרה לגמרי

אוכל נפש ביו"ט, דיש לחקור מהו גדרו, וב' אופנים יש בזה¹.

דמחד גיסא מצינו למימר שבאמת מעיקרא גם מלאכות אוכל נפש היו בכלל איסור מלאכה שנאמר ביו"ט, ומן הכתוב (פרשתנו יב, טז) "כל מלאכה לא יעשה בהם" – אף הם במשמע הוו. וכל מלאכה מצ"ע באיסור היא, אלא שמ"מ, כשנעשות לצורך אוכל נפש – הוציאן הכתוב

א

יבאר סברות פלוגתת ב"ש וב"ה אי הותרה "שלא לצורך", דתליא מילתא אם מלאכות אלו כלל לא היו בכלל איסור מלאכה או שהיו בכלל והותרו מטעם צורך אוכל נפש תנן בביצה (יב, א): ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן כו' לרה"ר וב"ה מתירין, ומפרש בגמרא דפליגי אי אמרינן "מתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה (נמי) שלא לצורך".

1) ראה ג"כ צפע"נ על הרמב"ם הל' שבת פ"ב הט"ז ד"ה שמע שטבע. וראה בארוכה בהמועדים בהלכה עמוד ה' ואילך.

והנראה בזה, דאיפליגו ב"ש וב"ה בכללות גדר ההיתר שאמרה תורה לעשיית מלאכת

שאר ימים טובים כל מלאכה, ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש כי "מלאכת עבודה" ילמד ע"ז כו', ומפני שמזכיר שם (בחג המצות) כל מלאכה הוצרך לפרש³ "אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". עכ"ל.

ומבואר מדברי הרמב"ן גדר חדש בהיתר מלאכת אוכל נפש: שלא אסרה התורה ביו"ט אלא "מלאכת עבודה" ומהא גופא שמעינן כבר שעל מלאכת או"נ לא נאמר האיסור מלכתחילה כיון שמלאכת או"נ אינה בכלל "מלאכת עבודה"⁴, אלא שבחג הפסח דפרשתנו נקט הכתוב "כל מלאכה" ולא "מלאכת עבודה", ולזה הוצרך לפרש יותר ההיתר (ולהלן ית' טעמא דמילתא ששינה כאן הכתוב), מיהו גדר ההיתר – הוא כדרך שנשנה ברוב המקראות, דמלכתחילה לא היתה המלאכה בכלל האיסור. היינו שהכתוב ד"אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" שנאמר מיד, בא לפרש מה הי' בכלל "כל מלאכה לא יעשה בהם", ורצה הכתוב לומר שמלכתחילה לא כלל הכתוב באיסור מלאכה אלא מלאכות שאינן לצורך או"נ.

מכלל "כל מלאכה" להתירן מצד הטעם שנעשות לצורך אוכל נפש. ולדרך זו נמצא, שהיותם לצורך האוכל הוא גוף טעם וסיבת ההיתר.

מיהו, מצינו גם לפרש ההיתר באופן אחר, ובהקדם, דלענין חג הפסח נזכר בפרשתנו (יב, טז) ההיתר דמלאכת אוכל נפש ביו"ט – "וביום הראשון מקרא קודש גו' כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". והנה, איסור מלאכה ביו"ט נשנה במקרא (אמור כג, ז. ח. כא. כה. לה. לו. פנחס כח, יח. כה. כו. כט, א. יב. לה) לכל מועד בפ"ע, ובכולהו כתיב: "כל מלאכת עבודה לא תעשו", אבל לא פירש בהם הכתוב להדיא ההיתר דעשיית מלאכת אוכל נפש. ויש לדקדק בשינויי לשונות הכתובים מהכא להתם, דטעמא בעי.

וכתב בזה הרמב"ן² (בפירושו עה"ת אמור כג, ז): פירוש "מלאכת עבודה" כל מלאכה שאינה לצורך או"נ, כענין שנאמר (יתרו כ, ט) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ובכל עבודה בשדה (שמות א, יד) ונעבדתם ונזרעתם (יחזקאל לו, ט) . . ומלאכה שהיא באו"נ היא מלאכת הנאה לא "מלאכת עבודה", וזה מתבאר בתורה, כי בחג המצות שאמר תחלה "כל מלאכה לא יעשה בהם" הוצרך לפרש "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ובשאר ימים טובים יקצר ויאמר "כל מלאכת עבודה לא תעשו" לאסור כל מלאכה שאינה או"נ ולהודיע שאו"נ מותר בהן. ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל

(3) להעיר ג"כ משטמ"ק כתובות (ז, א ד"ה וזה שכתב): כל שם שחטיטה חדא היא וכיון שהותרה שחטיטה לצורך או"נ הרי לא היתה שחטיטה בכלל לא תעשה כל מלאכה ומעתה כל שחטיטה מותרת.

(4) ראה בהמשך דברי הרמב"ן: כי עבודה אצל רז"ל טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר מל' עבודתו. וראה אמרי בינה (להר"מ אויערבאך) דיני יו"ט ס"א שכתב עפ"י דעת הרמב"ן דגם מלאכת או"נ באם עושה אותה כעבד העובד את רבו, חל עלי' התואר מלאכת עבודה (– במובן זה) ואסורה.

אמנם אי"ז סתירה למ"ש בפנים, כי מ"מ י"ל דס"ל שמלאכות או"נ מצ"ע אינן מלאכות האסורות ביו"ט אלא דכשנעשות באופן דעבודת עבד או מקבלים התואר מלאכה וממילא נאסרות.

(2) והובא בחנוך מצוה רחצ. וכ"כ הרמב"ן בשם הר"ת (הוצאת שעוועל). וכ"ה דעת הרמב"ם לפי המ"מ הל' יו"ט פ"א ה"א. וראה לח"מ שם. אבל ראה פר"ח ס' תצה (ד"ה ולכן). וראה ב"י סתק"י"ח (ד"ה ומ"ש רבינו בשם ר"ש).

לקראת שבת

שלא לצורך או"נ⁷; וב"ש סברי, ד"אשר יאכל לכל נפש" הוא בגדר טעם להתייר מלאכות אלו, ובמילא לא התירתן תורה אלא כשעשייתן היא לצורך או"נ - וכשאינן לצורך או"נ הרי הן באיסורן⁸.

ב

עפ"ז יקשה בדברי רבינו הזקן בשו"ע שלו, דלכא' סתר עצמו מרישא לסיפא, וגם נקט כשיטת ב"ש

והנה, כתב רבינו הזקן בשלחנו (סי' תצה ס"א-ב): ראשון ושביעי של פסח וחג השבועות כו' הן הנקראים ימים טובים וכל העושה מלאכת עבודה בא' מהן הרי זה לוקה מה"ת שנא' "כל מלאכת עבודה לא תעשו גו"⁹ ומהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה כו' אבל כל מלאכה הנעשית באוכל או במשקה כו' נקראין כל מלאכות אלו כו' מלאכת אוכל נפש שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יו"ט שנאמר "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". עכ"ל.

ולפי דרכנו לכאורה יש להקשות בזה, דנראה כסותר עצמו מרישא לסיפא. דמדבריו

פירוש, דלישנא דקרא "כאשר יאכל לכל נפש" אינו טעם להתייר המלאכה (כבדרך הראשונה דלעיל) אלא הוא סימן⁵ וקביעות ההגדרה דמלאכות אלו שמתחילה לא חל בהן האיסור.

ונפק"מ לדינא מחקירה זו, במי שמתענה⁶ ביו"ט - אי מותר מדאורייתא במלאכת או"נ. דלהסברא שמלאכות אלו אסורות מצ"ע, ורק שהותרו מטעם שהן צורך או"נ, הרי מובן שהיתר זה אינו אלא במי שאוכל ביו"ט דאיכא טעם להתיר עבורו האיסור; אבל המתענה ביו"ט, מכיון שאין לו צורך אכילה במלאכות אלו נשאר לגבי' האיסור שבהן. משא"כ להסברא שבסוג מלאכות אלו מעולם לא נאמרו איסור ביו"ט - גם המתענה מתיר לעשות מלאכות אלו שלא היו בכלל האיסור מעולם.

והשתא יש לפרש בדרך פשוטה דבהא קא מפלגי ב"ש וב"ה, וכן יורה פשטות הענין, דב"ה סברי דב"אך אשר יאכל לכל נפש" הופקעו מלאכות או"נ מגדר איסור מעיקרא, והלכך מותרות הן גם כשבפועל עושה מלאכות אלו

5 בשטמ"ק כתובות (ז, א) בשם שיטה ישנה: כל אותן מלאכות שהותרו לצורך אכילה לא היו בכלל לא תעשה כל מלאכה והיא דכתב רחמנא אשר יאכל לכל נפש לסימנא בעלמא הוא דכתבי'. וברא"ש יומא (פ"ח סי"ד) בשם הר"מ מרוטונבורג: כיון דהתורה התירה לנו או"נ ביו"ט הוה לדידן כל או"נ ביו"ט כמו חול.

6 ברמ"א (או"ח סתקכ"ז ס"כ) ושו"ע רבינו הזקן (שם ס"ל. סתקצ"ז ס"ד - וראה אלי' רבה (סתקצ"ז סק"ד) החילוקי דיעות בזה) שהמתענה אסור לעשות מלאכת או"נ ביו"ט - אבל לא כתבו אם זה מה"ת או מדרבנן. וראה מחצה"ש (סי' תקכ"ז שם). וראה צל"ח ביצה (יב, א על תוד"ה ה"ג רש"י כו') שכתב דאסור במלאכת או"נ מדאורייתא.

7 ראה בארוכה לקמן ס"ג וס"ד. וראה שו"ת עמודי אור חאו"ח סי' כט אות ב' שוהו ג"כ המחלוקת בירושלמי (שבת פ"ו ה"ב. ביצה פ"א ה"ג) גבי מבשל נבילה ביו"ט. וראה צפע"ג באו"א.

8 ועפ"ז יש לבאר דיוק לשון המשנה (ביצה לו, ב. מגילה ז, ב) "אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד" - ד"בלבד" בא למעט בהחילוק וההיתר דמלאכת או"נ - דאינו אלא כשיש בפועל "אוכל נפש", אבל המלאכות כשלעצמן הן בגדר מלאכות (אסורות), ובזה דומין שבת ויו"ט גם במלאכות אלו - ראה בגמרא (ביצה לז, א ועוד) דאוקמא למתני' אליבא דב"ש.

לקראת שבת

כא

שמדאורייתא מותרת המלאכה לגמרי, אלא שמ"מ מדרבנן צ"ל צורך קצת. והתוס' סברי דמשמעות ההיתר אפי' "שלא לצורך" היינו רק שאין בה צורך או"נ מיהא צ"ל צורך היום קצת, היינו דמדאורייתא נמי לא הותרה המלאכה לגמרי, ואינה מותרת אא"כ יש בה צורך היום קצת¹⁰.

והנה עפ"י המבואר לעיל (ס"א) – דב"ה סברי דמלאכות או"נ לא נכללו מלכתחילה בכלל האיסור, לכאורה אתי שפיר יותר סברת רש"י¹¹ דמותרות מדאורייתא גם אם אינן לצורך כלל. אבל דעת התוס' צריכה לימוד, דהא לומר דבאמת התוס' פליגי על רש"י וסברי בדעת ב"ה שאף אינה סברי דצורך או"נ הוא רק טעם להתיר מלאכות אלו – לכאורה אי אפשר, דאי הכי לא הוה מהני גם מה שיש צורך היום קצת¹²,

10 בשו"ע רבינו הזקן סתצ"ה ס"ג כתב: "מתוך שהתירה התורה כו' ובלבד שיהא בהן קצת צורך יו"ט" – אבל לא כתב אם זה מדאורייתא או מדרבנן.

11 ראה מג"ש (שם – וראה לקמן הערה 20). אמרי בינה דיני יו"ט (שם). ועוד.

ומ"ש רש"י (שם) "כיון דהותרה לצורך הותרה מה"ת לגמרי", היינו, שהתורה הוציאה מלאכת או"נ מכלל מלאכות האסורות לגמרי. ומ"ש בתחילת הדיבור ד"לכו"ע יש הוצאה ליו"ט אלא כו' – היינו, שהוא בגדר מלאכה (ולא נתמטטה מן הכתוב "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת" – ראה גמרא שם). אבל לא מלאכה אסורה – ונפ"מ אם יש מקום לגזירה "במדי דהוי טרחא דלא צריך" (כהמשך דברי רש"י. וראה שטמ"ק ביצה שם); כשנעשות באופן דעבודת עבד – ראה לעיל הערה 4.

12 ותו: הרי הרמב"ן והר"ח (דס"ל כהרמב"ן – כנ"ל הערה 2) ס"ל דאו"נ הוי סימן, וס"ל ג"כ שצריך שיהא צורך היום קצת (ראה רמב"ן שבת קכד, ב ד"ה וב"ה מתירין. ר"ח הובא בתוס' ביצה שם). וראה גם הערה הבאה בדעת התוס'.

ולכן, אף את"ל בדעת התוס' שס"ל או"נ הוי טעם,

בתחלתה "ומהו מלאכת עבודה, כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה" – משמע כסברת הרמב"ן הנ"ל, וכשיטת ב"ה דהלכה כוותייהו, ד"מלאכת עבודה" פי' מלאכה שאינה לצורך או"נ, ולכך מלאכת או"נ מותרת מעיקרא. מיהו, ממ"ש בהמשך דבריו "שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יו"ט" משמע שגם מלאכות אלו הן היו בכלל מלאכות האסורות ביו"ט אלא שהתורה התירתן (בכתוב דידן) לצורך אכילת יו"ט – והיינו כדרך האחרת דלעיל, שצורך או"נ הוא הטעם להתיר מלאכות אלו, האסורות מצ"ע – ועפ"ז לכאורה סתרי דבריו אהדדי.

ג

יקדים ביאור פלוגתת רש"י ותוס' אליבא דב"ה אי בעי צורך קצת מדאורייתא, דתליא מילתא אם מלאכות אלו במהותם אינם בכלל "מלאכת עבודה" או רק היכא שנעשו לצורך הנאה

והנראה בכל זה בדרך מחודשת בגדר היתר מלאכת אוכל נפש, ובהקדם הא דאפליגו רש"י (ביצה יב, א ד"ה אלא מדלא אפליג) ותוס'⁹ (ביצה שם ד"ה ה"ג. כתובות ז, א ד"ה מתוך. וכ"ה דעת כמה ראשונים בשטמ"ק כתובות (שם) וביצה (שם)) בפירוש דעת ב"ה "מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך": רש"י פירש דבאמת היתר המלאכה מן התורה הוא גם היכא דאינה לצורך כלל, היינו

9 וראה ב"י סתק"ח (ד"ה כל הוצאה). וכ"כ הפר"ח סתצ"ה בדעת הרמב"ם.

בת"י קושיות הראשונים על רש"י ראה שטמ"ק כתובות וביצה (שם). מג"ש ביצה (על התוס' שם). פר"ח (שם). שעה"מ הל' יו"ט פ"א. אמרי בינה דיני יו"ט (שם). ועוד.

נתבאר לעיל בשם הרמב"ן שמלאכות או"נ אינן בכלל "מלאכות עבודה" אלא "מלאכות הנאה" ואינן נכללות בהאיסור ד"כל מלאכת עבודה לא תעשו" – וא"כ יש לומר דנחלקו בפירוש וגדר סברא זו גופא שמלאכות אלו "הנאה" הן – אם הוא גדר במהות ושם המלאכה או באופן עשיית הגברא את המלאכה.

לדש"י משמעות הסברא הנ"ל היא שמלאכות דלצורך או"נ הן בעצם סוג מיוחד שמהותן "מלאכת הנאה", היינו שאינן זקוקות לכוונת האדם בעשיית המלאכות בכדי שיקרא עליהן שם "מלאכת הנאה", ולכן אין הפרש בין עשיית מלאכות אלו לתכלית וצורך של הנאה ותענוג לעשייתן שלא לשם תכלית וצורך זה או אחר¹⁴, דמכיון שהמלאכה במהותה "מלאכת הנאה" היא הרי לא נכנסה מלכתחילה בכלל "מלאכת עבודה לא תעשו" – והלכך מותר לעשותה בכל אופן, גם אם אינן לצורך היום כלל.

ודעת התוס', דגם מלאכות או"נ אינן שונות במהותן משאר המלאכות, אלא – באם נעשות לצורך הנאת האדם ביו"ט (צורך או"נ, או צורך אחר שהוא להנאת היום) אז הווי "מלאכת הנאה" ואינן¹⁵ בכלל האיסור ד"מלאכת עבודה".

14 אבל העושה מלאכה לצורך מחר י"ל שאי"ז "מלאכת הנאה" שהרי נעשית לשם עבודה שלא לשם הנאה (ראה שטמ"ק כתובות שם ד"ה וזה שכתב. וראה ג"כ לעיל הערה 4).

15 ועפ"ז יומתק מ"ש התוס' (ביצה יב, ב ד"ה הכא נמי – בדעת ר"י דמבשל גיד אינו לוקה משום הבערה מטעם מתוך), ואף שאסור לו לאכלו, אבל "כיון שהי' בדעתו של זה לאכלו, היינו צורך יו"ט" [וראה במפרשים (מג"ש שם ועוד) שכתבו שזהו שדחקו לרש"י לומר דכשלא לצורך כלל מותר משום מתוך], ולפי המבואר בפנים מובן, דמכיון שעושה לצורך אכילה ה"ז מלאכת

אם לא לצורך אוכל נפש ממש, כיון שזהו טעם ההיתר שהתירה תורה, כנ"ל בדעת בית שמאי; ועכצ"ל דגם לדעת התוס' סברי ב"ה שמלאכות או"נ הן מלאכות מותרות¹³. ולהכי – תימה יש לתמוה בשיטת התוס', דמכיון שמלכתחילה לא נכללו מלאכות אלו בכלל האיסור מה"ת, הי' להן להיות מותרות דין תורה גם כשאינן לצורך היום כלל?

ולזה נראה לחדש ביאור בסברות פלוגתא זו דרש"י ותוס':

דמ"מ מותר גם כשיש צורך היום קצת כי ה"טעם" הוא משום שמחת יו"ט (ראה שאג"א סק"ב), ולכן הותרה (לא רק הנאה של או"נ ממש, אלא) גם שאר כל צרכי היום (וראה המועדים בהלכה ע' 1) – אינו מספיק לבאר הר"ח והרמב"ן, כנ"ל.

13 ראה פרמ"ג פתיחה להל' יו"ט (פ"א סוף אות ו) שהביא "כדמות ראי' (מתוס' ביצה יב, א ד"ה השוחט) שסוברים כהר"מ ז"ל ד"מלאכת עבודה" אין בכלל (זה מלאכת) או"נ לצורך היום".

וראה גם במשחת יו"ט (להרא"ל צונץ על התוס' שם) שכתב לתרץ קושיית התוס' [אהא דמוקי בגמרא דין דהשוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה אליבא דב"ש דלית להו מתוך - דלכאורה גם לב"ה לוקה דהרי ס"ל דנדרים ונדבות אינן קריבין ביו"ט] וז"ל:

"ל' בפשטות דודאי אי אמרינן מתוך דליכא איסורא כלל רק מכח גזירת הכתוב לכם ולא לגבוה ליכא רק לאו הבא מכלל עשה וליכא מלקות, אבל לב"ש דלית להו מתוך כו', ממילא הלאו הוא כמו בכל מלאכה שאינה לצורך או"נ. ומסיים "ואפשר להעמיד זה בכוונת התוס' בתירוץם".

בצפ"ע ציין לתוס' סנהדרין (סג, א ד"ה על) שכתבו שם: והא דאמרינן כו' דמבשל גיד הנשה ביו"ט לוקה כו' לא חשבינן להו לאו שבכללות דכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו כו', דהתם מפרש טפי דכתיב עבודה דמשתמע כל מלאכה שהיא עבודה

– אבל אין משם ראי' דפליגי על הרמב"ן, כי הדין ד"מבשל גיה"ל לוקה" מוקי לה בביצה (יב, ב) כב"ש דס"ל דלא אמרינן מתוך, ואו"נ הוי טעם ולא נמעט מ"מלאכת עבודה", וכפנים.

נכללו בכלל "מלאכת עבודה".

ועפ"ז י"ל דגם התוס' ס"ל בדעת ב"ה כמבואר בדברינו לעיל, דאו"נ הוא סימן וגדר של סוג המלאכות שאינן נכללות מלכתחילה באיסור "מלאכת עבודה".

ומעתה יוקשה יותר בדברי רבינו הזקן (כנ"ל ס"א), דאליבא דכו"ע אמרינן דב"ה סברי דהיתר אוכל נפש הוא בגדר "סימן", ומשמעות דברי רבינו הזקן שהוא בגדר "טעם".

ד

יבאר בדרך מחודשת בשיטת התוס', דאף לב"ה היתה מלאכת או"נ בכלל האיסור והותרה, ואיפליגו ב"ש וב"ה אם הוא בגדר דחוי' או בגדר הותרה

איברא, דמצינו לבאר בסברת התוס' בדרך אחרת, והוא דגם ב"ה סברי דאו"נ הוי טעם להתיר מלאכות אלו האסורות מצ"ע¹⁹, מיהו נחלקו ב"ש וב"ה באופן היתר זה שהתירה תורה מפני שהוא צורך אוכל נפש. דלב"ש הוא בגדר "דחוי" ולב"ה הוא בגדר "הותרה", כידוע בכמה גדרים והלכות דמצינו מקומות שהאיסור חל על הדבר ורק שמ"מ נדחה מפני דבר הגדול הימנו, ומצינו מקומות שהטעם והסיבה מתירין את האיסור, והוא הדין בנדו"ד:

בית שמאי סברי שמפני חשיבות צורך אוכל נפש נדחה איסור מלאכה מפניו, היינו שצורך זה דאוכל נפש גובר על האיסור שחל כאן. ולכך כדי שיהי' לנו טעם הדחי' ונוכל להתגבר

אבל כשאינן לצורך היום, שוב הרי הן בגדר "מלאכות עבודה"¹⁶ האסורות ביו"ט – ולפיכך¹⁷ סברי תוס' שצריך להיות צורך היום קצת.

עוד יש לבאר בזה בסגנון אחר קצת: רש"י סבר¹⁸ דב"אך אשר יאכל לכל נפש . . יעשה לכם" הגדירה התורה מלאכות אלו כסוג בפ"ע ("מלאכת הנאה") מצד עצמם וגוף פעולתן. ותוס' סברי דב"אך אשר יאכל . . יעשה לכם" הגדירה התורה מלאכות אלו לפי מטרתם וכוונת עשייתן – שכשנעשות לצורך הנאת האדם הרי הן "מלאכות הנאה" ומלכתחילה לא

הנאה שמלכתחילה לא נאסרה.

16 ראה אמרי בינה שם ד"ה ונראה, ובד"ה וראיתי. וראה ג"כ פרמ"ג (שם אות ד): "וכן מיו"ט לחול אפשר כה"ג לוקה כו' י"ל דאוכל נפש לצורך היום אין בכלל הלאו דעבודה, משא"כ לצורך כלבים וכדומה אלו אין ראוי לאדם, הוה בכלל מלאכת עבודה".

17 וכן מוכרח לומר בדעת הרמב"ן (ראה לעיל הערה 12). ואולי י"ל שכ"ה גם דעת החינוך (שם) שכתב: שאמרו ז"ל כו' כל דבר הצריך לאדם לבו ביום בין שהוא דבר מצוה כו' ובין שאינו דבר מצוה אלא צרכי הגוף לבו ביום כו' כל דברים אלו מותרין ובכלל היתר דאוכל נפש ניהו.

ובמנ"ח (ס"ק ה) הקשה: דברי הרהמ"ח צע"ג דנראה מדבריו דהא דמותר להוציא ס"ת וכדומה הוא מטעם כיון דצריך לו הוי כאו"נ כו' ובש"ס מבואר דהוצאה לכו"ע מתוך שהותרה לצורך כו' (וראה חמדת ישראל (פלאצקי) קונטרס נר מצוה אות פה שכתב שדעת החינוך הוא כדעת היראים עמוד זמנים מצוה קיג שכ' דפליגי ב"ש וב"ה אם יאכל לכל נפש הוא רק אכילה או כולל הנאת הגוף כולם עיי"ש. וכ"כ בס' תועפות ראם על היראים (השלם, נדפס מכת"י ס' דש אות ח)).

אבל י"ל דס"ל (וראה לעיל הערה 2) כמבואר בפנים בדעת התוס'. ומ"ש "ובכלל היתר דאו"נ ניהו" י"ל דכוונתו כמבואר בפנים, שמכיון שההיתר דאו"נ נלמד ממלאכת עבודה, לכן המלאכות שיש בהן צורך (ואינן "מלאכת עבודה") נכללות ג"כ בהיתר זה.

18 ראה מג"ש הובא לקמן הערה 20.

19 עיין לעיל הערה 13. אבל גם להמבואר כאן מובנים דברי התוס'.

שיש במלאכה זו איזה צורך של או"נ שוב ה"ה מותרת לגמרי²² גם אם חלקה ואפילו רובה אינם לצורך זה.

ומעתה יש לבאר גם שיטת ב"ה שהתירה התורה מלאכות אלו²³ גם לשאר צרכי הנאה. דסברת הדבר היא, שאחר שראינו בדיני היתר אוכל נפש שמלאכות אלו הותרו אף אם אין כל המלאכה כולה לצורך זה כי אם רק מקצתה ("מקצת" בכמות) – שוב נוכל לומר דאע"פ שמלאכות אלו (שהותרו) הינם לשאר צרכי הנאת האדם מ"מ יש בהן צד השווה למלאכות לצורך או"נ ("מקצת" באיכות) – שכולן צורך האדם הם. ולכך נחשב צורך זה דשאר הנאות האדם עכ"פ כ"מקצת" לגבי הצורך דאו"נ, ומכיון דחזינו שהמלאכות לצורך או"נ הותרו גם אם רק קצת הוא לצורך או"נ – כמו"כ די לן בהצורך דשאר הנאות שהוא "מקצת" (באיכות) לצורך או"נ.

וזהו פי' דברי ב"ה: "מתוך שהותרה לצורך כו", ר"ל, דמכיון שלצורך או"נ הותרה המלאכה, היינו שגדר הדבר הוא היתר בעצם המלאכה – הלכך "הותרה שלא לצורך", היינו לכל שאר ה"לא צורך" שמחוץ לה"צורך קצת" שישנו; בין שהוא מקצת מהצורך דאו"נ ממש, בין שהוא

על האיסור שחל כאן – זקוקים אנו לצורך גדול וחשוב זה דאוכל נפש שרק הוא גובר ודוחה איסור מלאכה הנמצא כאן, ולכך אין המלאכות מותרות אא"כ צרכן הוא רק לאוכל נפש. משא"כ ב"ה סברי²⁰, דאף שאכן גדר אוכל נפש הוא טעם המתיר, כנ"ל, מיהו אופן ההיתר המסתעף מטעם זה אין משמעו שלצורך או"נ נדחה²¹ האיסור במלאכות אלו, אלא שמחמת הצורך הותרו המלאכות לגמרי; ולדרך זו מובן הא דסברי שאין צריך "לצמצם" במלאכת או"נ שתהא כולה כדי צורך אכילת היום (ביצה יז, א. רמב"ם הל' יו"ט פ"א ה"י. שו"ע או"ח שם וסי' תקי"ב ס"א וס"ג), וכמו"כ סברי דמותר לשחוט בהמה גם אם אינו צריך אלא לכזית מבשרה (ביצה כה, א. רמב"ם הל' יו"ט פ"א ה"ב. שו"ע או"ח סתק"ג ס"א) – דמכיון

(20) ולהעיר ממ"ש המג"ש (בדעת רש"י, שם ד"ה ועוד): דה"פ דאך אשר יאכל לכל נפש כגון הבערה ובישול וכיו"ב הוא מותר כו', סברי כיון דנקט קרא המלאכה ולא כתב אך אוכל נפש יעשה לכם, ש"מ שכוונת התורה להתיר המלאכה לגמרי כו'. וכתב עוד שם: ואפ"ל (אבל אי"ז דעת רש"י) דמ"מ כיון דתלתה התורה באוכל נפש בעינן שיהא צורך קצת דומיא דאוכל נפש שהוא צורך היום.

[אמנם דעת רש"י דס"ל דלא בעינן צורך כלל, כבר נתבאר לעיל בפנים ד"ל דלדיד' לא נאסרו כלל (כדעת הרמב"ן), ויל"פ כן גם בל' המג"ש (בדעת רש"י) ש"מ שכוונת התורה להתיר המלאכה לגמרי כו", דהיינו שהוציאתן מכלל האיסור לגמרי. ולהעיר ג"כ משטמ"ק ביצה (שם): "כי אסר רחמנא הוצאה בשבת אף יו"ט ה' בכלל. אלא שחזר והוציא מן האיסור כשהתירה כו' (ולכן) אפילו שלא לצורך כלל שריא מדאורייתא כו' ואפ"ה כיון שההוצאה חשובה מלאכה ביו"ט דאצטריך רחמנא להתירה דין הוא שיגזרו בה חכמים במידי . . . דלא צריך". וראה ג"כ לעיל הערה [11].

(21) וראה ג"כ שו"ע אדמוה"ו סתק"י בקו"א סוסק"ב: דודאי מלאכת או"נ הותרה לגמרי ביו"ט . . . וא"א יו"ט דחוי אצל מלאכת או"נ . . . יו"ט הותרה לגמרי לצורך אכילה.

(22) ראה לעיל הערה 15. ועפ"י המבואר כאן בפנים י"ל ג"כ דמכיון שעושה זה לצורך אכילה ה"ז מה שהותר ואינה נחשבת מלאכה בעת עשייתו. וראה צפע"נ הל' שבת ושם.

(23) ולהעיר ג"כ ממ"ש בשו"ת או"ז סתשנ"ד (הובא בתו"ש בא מילואים סל"ח): מה סברא לומר מתוך כו' מאין יסוד ומאין גלים לדבר מילתא בלא טעמא, ונ"ל ליתן טעם לדבר מתוך שהותרה לצורך והוקלש האיסור והוקלש נמי דאפי' שלא לצורך אין לוקה עליו כו'.

לקראת שבת

כה

מלאכת או"נ (כנ"ל בדברי הרמב"ן) – הא טפי הו"ל למכתב (כבשאר המועדות) "כל מלאכת עבודה וגו'" וממילא שמעינן דמלאכות או"נ שהן "מלאכת הנאה" מלכתחילה לא נכללו בהאיסור?²⁷

והביאור בזה (לפי דרכנו בשיטת התוס'), דאיסור עשיית מלאכה ביו"ט נזכר ראשונה בפרשתנו, ולכך דייק הכתוב (ולא כתב "כל מלאכת עבודה לא יעשה בהם" שמשמעו שמלאכת או"נ – "מלאכת הנאה" מלכתחילה לא נאסרו – אלא) "כל מלאכה (סתם) לא יעשה בהם" דבזה בא ללמדנו שמעיקרא כל המלאכות אסורות הן ביו"ט, והוסיף הכתוב²⁸ "אך אשר יאכל . . יעשה לכם", ומזה שמעינן דמחד גיסא מלאכות אלו התירן התורה (ולא רק בגדר דחוי') ומאידך כל גדר ההיתר (אינו שמתחילה לא היו בכלל האיסור, ובגדר "סימן", כי אם) – מטעם שהן לצורך אכילת האדם. משא"כ בפ'

27 ועד"ז קשה לפמ"ש הרמב"ן בהמשך דבריו, ד"מלאכת עבודה" הי' אפשר לומר שאו"נ בטורח אסור, וקרא דאך אשר יאכל גו' משמיענו דכל או"נ מותר – דהו"ל גם בפ' בא "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (כי ל"ל לשנות מכל שאר המועדות – בשעה שדין כולם שווה), ולהמשיך "אך אשר יאכל" להשמיענו דאו"נ מותר גם בטורח?

28 וראה ג"כ טור סתצ"ה: "כל מלאכה כו' אסורה ביו"ט חוץ ממלאכת או"נ דכתיב אך אשר יאכל גו' ותנן אין בין יו"ט לשבת כו'".

ולהעיר מלשון הרמב"ם בסהמ"צ מצוה שכח: כמו שכתוב בא' מהם אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וה"ה לשאר יו"ט. – והוא דלא כמ"ש המ"מ שבערה 2 – ראה חמדת ישראל שם.

(* ואפשר ללמוד מזה דשאר מלאכות גם הקלות אסורין – ראה רמב"ן שם – במדת אם אינו ענין לקשות שנאמר באמור, תנהו לשאר מלאכות גם הקלות.

צורך אשר יש בו צד השווה, "מקצת" (בתוכו, איכות) מהצורך דאו"נ.

וזהו שסברי התוס' בדעת ב"ה דמ"מ הותרו רק באופן שיש צורך קצת של היום²⁴.

ה

בדרך זו יבאר כוונת רבינו הזקן בשו"ע, דאזיל כשיטת תוס' הנ"ל אליבא דב"ה, ויישב לשון הכתוב בפרשתנו

ומעתה מיושבים היטב דברי רבינו הזקן, דהנה עפ"י הנ"ל בשיטת התוס' – דמצינו למימר דגם ב"ה סברי ד"אך אשר יאכל . . יעשה לכם" הוא בגדר טעם להתיר מלאכות אלו – י"ל דאף רבינו הזקן ס"ל כן²⁵, ויתחוור היטב לשונותיו הנ"ל בשולחנו.

ובהקדים ביאור טעם הכתוב בפרשתנו, דלכאורה יש להקשות²⁶ מאי טעמא שינה הכתוב בפרשתנו דוקא לכתוב "כל מלאכה לא יעשה בהם" ובמילא הוצרך לפרש היתר עשיית

24 ועפ"ז (דגם לב"ה הוי "טעם") יומתק מ"ש סתמא דגמרא שבת ס, ב: יו"ט ושבת כי הדדי גינהו דתנן כו' (וראה תוס' שם ד"ה אין בין) – וראה לעיל הערה 8.

25 ועפ"י המבואר בפנים יומתק לשון רבינו הזקן בשולחנו (סתצ"ה ס"ג): "שכל מלאכות או"נ מתוך שהתירה התורה לעשותן (כשזה) לצורך אכילת יו"ט (לכן) הותרו לגמרי אפי' שלא לצורך אכילת יו"ט".

ועפ"י הנ"ל י"ל דמה שמסיים "ובלבד שיהא בהן קצת צורך יו"ט", זהו מדאורייתא, כפפנים בדעת התוס'. ועפ"י מדויק ג"כ לשון רבינו הזקן בס' תקיא ס"ו: ואעפ"י שהבערה הותרה אפילו שלא לצורך אכילה מ"מ לא הותרה אא"כ יש בה צורך יו"ט. דמלשון "לא הותרה" משמע שזה מדאורייתא. וראה פר"ח סתצ"ה אות א ד"ה ולכן נ"ל.

26 ראה ג"כ לקו"ת צו ד"ה ששת ימים (הב' טו, ב).

לקראת שבת

עשיית מלאכה שבכל המועדות, ולכן הזכיר הכתוב שנאמר בכל המועדות "וכל העושה מלאכת עבודה . . הרי"ז לוקה . . שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו", והוסיף לבאר "ומהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה וכו'" – ר"ל, דבפסוק זה אין המדובר אלא בנוגע למלאכת עבודה, ולא נתפרש גדר דין מלאכת או"נ (באיזה אופן הותרה), ואח"כ ממשיך לבאר דין מלאכת או"נ ומקורו – "אבל כל מלאכה הנעשית באוכל . . נקראין . . מלאכות או"נ שהתורה התירה לעשותה . . שנאמר "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", פירוש, דאמרו "אך" – משמע דממעטה ומוציאה (מכלל איסור) ו"התירה", והיינו כביאור הנ"ל שהוא בגדר "הותרה" ולא "דחוי".

אמור (ושאר המקראות), אחר שכבר השמיענו הכתוב גדר ההיתר – קיצר המקרא, ונאמר "כל מלאכת עבודה לא יעשה בהם", דעתה כבר אין מקום לטעות ולפרש מכאן ש"מלאכות או"נ" לא נאסרו מעיקרא (וכפי' הרמב"ן), דהא כבר נתבאר בפעם הראשונה שהוזהרנו על איסור עשיית מלאכה ביו"ט שגם מלאכות אלו אסורות מצ"ע²⁹ (והותרו מטעם שהן לצורך או"נ).

והנה, בשולחנו הביא רבינו הזקן איסור

---

(29) ויתירה מזו – ראה חי' חת"ס (ביצה יב, א ד"ה ואמנם): דבפ' בא לא כתיב מלאכת עבודה אלא אשר יאכל לכל נפש דמשמע דבעי עכ"פ צורך או"נ קצת, והיינו משום דלא שרי' מטעם מתוך בלא צורך קצת כו' משו"ה כתיב אך אשר יאכל לכל נפש (ולא כ' מלאכת עבודה, כי זהו ללמד) דבעי דוקא צורך נפש במקצת מיתה.

